

Лілія ПОКАСЬ

МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ДИСКУСІЇ НА УРОЦІ ГЕОГРАФІЇ У 8 КЛАСІ

Соціально-економічний розвиток сучасного суспільства ставить перед педагогічною наукою нові завдання з модернізації шкільної освіти. Ці зміни потребують переорієнтації навчально-виховного процесу на людину, яка має фундаментальні знання, здатна вільно висловлюватися, є самостійною, динамічною у прийнятті рішень та їх реалізації. Проте проблема нерозвинутості комунікативних умінь залишається сьогодні характерною для школярів. Отже, виникають суперечності між вимогою сьогодення щодо оновлення змісту сучасних технологій навчання і недостатньою підготовкою учнів та вчителів до їх застосування.

Важливим елементом людського співжиття є здатність побудувати бесіду, встановити та підтримати у розмові зв'язок, контактність між людьми, розвинути сприйняття і розуміння один одного у спілкуванні. Розвиток комунікативних якостей у школярів можливий, на нашу думку, за умов запровадження сучасних освітніх технологій, які здатні формувати вміння критичного мислення. Предметом нашого педагогічного дослідження ми визначили методику організації та проведення нестандартного заняття – дискусії, яка передбачає спілкування учасників, розвиває вміння висловлюватися, слухати. Метою дослідження – вивчити вплив нестандартних занять (на прикладі дискусії) на формування та розвиток комунікативної компетенції учнів 8 класу на уроках географії.

Як показує шкільна практика та власний досвід автора, зміст курсу «Фізична географія України» (8 клас) має великі можливості щодо створення успішного середовища формування комунікативної компетенції восьмикласників, але недостатньо реалізується у навчальному процесі. Вчителі географії слабо володіють методикою організації та проведення уроків за новітніми технологіями. Труднощі, що виникають, пов'язані зі складністю когнітивної діяльності людини, яка

потребує певної підготовки, розумових зусиль, вольового та емоційного напруження.

У дидактиці немає єдиної думки щодо визначення місця дискусії у навчальному процесі. Польський дидакт В. Оконь розглядає дискусію як можливість на уроці висловлювати власні погляди або спиратися на погляди інших авторитетних осіб. Педагог С. Смирнов вважає, що дискусія передбачає будь-який обмін думками з певного питання. Український дидакт О. Савченко наголошує на тому, що дискусію слід застосовувати з метою пошуку ефективного рішення певної проблеми. О. Пометун визначає дискусію «як аналітичний діалог учнів з проблеми, з якої існує багато різних думок» [6, с. 92].

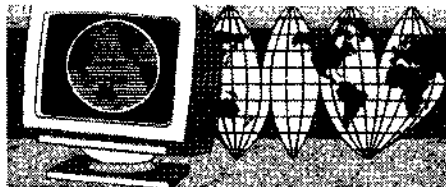
Дискусію в педагогічній науці розглядають і як метод (В. Оконь, С. Смирнов, Ю. Бабанський, Т. Ільїна), і як форму організації навчання, і як інтерактивну технологію (О. Пометун).

Проте ніхто не заперечує великої цінності дискусії для розвитку власної позиції, самостійності, оперування аргументами, розуміння проблеми. «Ще в Стародавній Греції проблемам дискусій приділяли значну увагу, розуміючи, що знання, набуті і засвоєні в результаті протиставлення різних поглядів, є міцними, великою мірою визначають поведінку людини, створюють

умови для єдності мислення і дії» [7, с. 112]. «Дискусія в Стародавньому Римі мала виконати три основні завдання: продемонструвати істинність поданих фактів і аргументів; надати слухачам естетичне задоволення; вплинути на волю і поведінку слухачів, спонукаючи їх до активної діяльності. Римляни вважали, що вільний обмін думками допомагає критично осмислити свої і чужі погляди й переконання, доказово спростувати помилковість суджень опонентів, що неминуче зумовить бажання набутти нові знання, самовдосконалюватися» [7, с. 13].

«Сьогодні в дискусії потрібне насамперед вміння слухати свого співрозмовника (метод активного слухання). У відкритому діалозі, коли обидві сторони шукають істину, вміння слухати потрібне не для того, щоб скористатися помилками опонента. Важливо зрозуміти саму людину, процес її мислення, підтримати, якщо вона на правильному шляху, виправити спільними зусиллями помилки, якщо їх виявлено (слухати уважно, щоб допомогти, а не дискредитувати)» [7, с. 113].

Методика проведення дискусії потребує високого рівня організації, вміння й навичок «стисло й чітко формулювати свої думки, доводити їх слушність і переконувати в цьому інших, терпляче вислуховувати свого опонен-

та, не перебивати його, поважати його позицію, ставити інтереси справи вище особистих симпатій чи антипатій» [1, с. 362].

Дискусія включає три істотних взаємопов'язаних компоненти:

- пізнавальний;
- операційно-комунікативний;
- емоційно-оцінювальний.

До *пізнавального* належать знання про предмет дискусії і проблемна ситуація, що виникла.

До *операційно-комунікативного* – вміння вести дискусію, відстоювати свою думку, володіння методом логічної доказовості.

До *емоційно-оцінювального* – емоційні переживання, потреби, цінності, ставлення, мотиви, оцінка.

Отже, дискусію доцільно проводити тоді, коли учні самостійно набувають знань, можуть формулювати проблему, вміють вести полеміку. (Полеміка – це гострий обмін думками про складні проблеми науки, мистецтва, літератури, зовнішньої політики).

Типи дискусій.

1. *Спонтанна*. Виникає через загальне вираження навчальної проблеми всіма учнями класу або групою учнів як емоційний спалах. Це відбувається тоді, коли проблема особисто торкається кожного з учнів. Часто, щоб провести таку дискусію, учням бракує знань і переважають емоції.

2. *Запланована*. До неї треба належним чином готуватися, її організація потребує ознайомлення учнів з предметом дискусії, вивчення додаткових матеріалів. Учні мають достатні знання для розв'язання суперечливих питань.

Класифікують дискусії за кількістю учасників. Є дискусії, до яких залучено два учня, це – дискусії-діалоги. Є групові дискусії, а коли задіяний весь клас, то це дискусії колективні.

Вимоги до проведення дискусії.

1. Запропонована проблема

має відповідати віку дитини та її життєвому досвіду.

2. Учні мають мати певні знання на тему дискусії.

3. Дискусія має розвиватися відповідно до теми. Важливі ті цінності, які учні пізнають у процесі дискутування.

Методичні поради для вчителя.

Практика свідчить, що більшість педагогів не володіють методикою підготовки та проведення дискусії.

Причина в тому, що вчителі не мають чіткого уявлення про те, що таке дискусія, яка від неї користь, які відмінності між дискусією і диспутом або дебатами, не володіють умінням подати матеріал так, щоб викликати в учнів бажання посперечатися і навіть не здатні підібрати спірні проблеми або відкриті теми. Розглянемо зміст понятійного апарату.

Дискусія – лат. discussio – розгляд, дослідження. Це широке публічне обговорення якогось спірного питання, проблеми [2].

Диспут – лат. dispute – сперечаюсь, тобто це обговорення якогось питання публічно, вільний обмін думками, науковий спір. Усі учасники рівні та активні [2].

Дебати – фр. debats – це публічний обмін думками на зборах, засіданні [2, с. 278].

Слід зазначити, що організація дискусії тісно пов'язана з *груповою діяльністю учнів*. На дискусії учнів розділяють на дві групи: одна займає позицію доказів «за», інша (опоненти) – «проти» [3, с. 37].

Ведучим виступає вчитель. Його завдання уважно вислуховувати виступи, стежити за дотриманням правил проведення дискусії, за тим, щоб всебічно обговорювалися питання (тобто, щоб рівноцінно було доказів зі сторони «за» і сторони «проти»). Якщо чиясь думка не збігається з думкою ведучого, то це не означає що вона неправильна. Думка кожної людини має право на існування. Проте ведучий не має

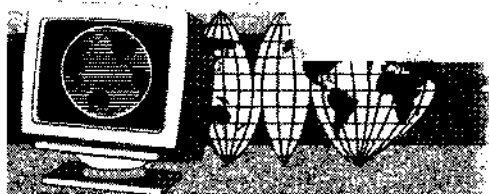
права перебивати виступаючого забороняти висловлювати і доводити своє бачення, оцінювати виступ репліками «правильно» «так», «молодець». Розмова має бути відвертою, атмосфера – доброзичливою. Правильно буде, як що ведучий після кожного висутупу дякуватиме, і ще один важливий момент для ведучого: не пропустити жодного бажуючого сказати, підтримати сором'язливих жестом, посмішкою. Як бачимо, підготовка і проведення дискусії потребують від учителя великих зусиль, майстерності, організаційних умінь педагогічного такту.

Зразок дискусії на тему «Заповідні природні території України» (8 клас).

Тип дискусії: розширення і поглиблення знань.

Форма організації дискусії: групова.

Обладнання: Як оформити дискусію? У кабінеті заздалегідь висівають правила культури ведення полеміки, щоб учні могли ними ознайомитися (*див. додаток*). Ініціативна група готує плакати з висловами відомих людей про спілкування, суперечку і істину. Наприклад, «Кожна людина на Землі, чим би вона не задалася, відіграє головну роль в історії світу. Незвичайно, навіть знає про це» (*Пауло Коельо*); «Ми стали людьми настільки, і скільки навчилися любити і розуміти інших» (*Борис Пастернак*); «Правила хорошої поведінки відомі з давніх-давен, справа за нами – уміти ними користуватися» (*Б. Паскаль*); «Безсилі логічних доказів завжди шукають підкріплення у надмірному темпераменті» (*Л. Леонов*); «Ні в чому не помилятися – це властивість богів» (*Демосфен*); «Кожна людина може помилятися, але ніколи крім дурня, не властиве прагнення уперто відстоювати помилку» (*Цицерон*); «Останній і найвищий дар богів людині – це помірність» (*римляни*); «Повага до

жих переконань — це не тільки ознака поваги до чужої особистості, а й ознака широкого і розвиненого розуму (С. Поварні); «Мірою суперечки-дискусії є такт» (римляни). Для створення емоційного настрою можна застосувати музичний супровід.

Методика організації дискусії.

Напередодні вчитель географії оголошує восьмикласникам тему дискусії. Пропонує орієнтовну тематику питань, винесених для обговорення.

1. Що таке національний природний парк?
 2. Створення національних природних парків — це позитив чи негатив?
 3. Діяльність людини у природі. Наведіть приклади позитивного і негативного втручання (на прикладі природних компонентів, що входять до національного природного парку).
 4. Чи є потреба у збереженні дикої природи? Чому?
 5. Що таке природний комплекс?
 6. Чи порушує зв'язки у природному комплексі людина, створюючи національний природний парк?
 7. Чи потрібно створювати національні природні парки?
 8. Що таке державні зоологічні парки?
 9. Чи гуманно утримувати в штучних умовах об'єктів дикої фауни?
 10. Чи може людина обійтися без фауни? (Очікувана відповідь: Ні. їжа. Одяг. Медицина. Браконьєрство. Мода на шуби.)
 11. З 2001 р. в Україні узаконено акліматизацію. Що таке акліматизація? Наведіть приклади, доведіть що це явище позитивне або негативне.
 12. Що таке реакліматизація? Назвіть аргументи на користь цього явища і на його шкідливість.
- На підготовчому етапі учитель географії створює ініціативну

групу школярів, які готуватимуть дискусію, проводить з ними консультацію, розподіляє обов'язки, роздає завдання, визначає відповідального.

Під час проведення дискусії колектив восьмикласників розділяють на дві групи: «За» і «Проти» [5, с. 36].

Пропонуємо питання для групи «за»:

1. Чи можуть пам'ятки природи виконувати рекреаційну функцію?
2. Поясніть вислів: «Заповідники — еталон природи».
3. Чи добре живеться тваринам у зоопарку? (Очікувана відповідь: людина їх годує, доглядає за ними, лікує).
4. З якою метою створюють зоопарки? (Очікувана відповідь: людина може відразу побачити тварин світу, не відвідуючи райони їх проживання. Це потрібно для розширення світогляду людини.)
5. Доведіть, що заповідники — це гордість країни.

Питання для групи «проти»:

1. Національні природні парки — це місце для відпочинку і релаксації організму людини чи для збереження еталонів природних комплексів?
2. Як вдається садівникам довго утримувати свіжість квітів? Як це позначається на якості ґрунту?
3. Зникаючі представники флори та фауни — це результат еволюції чи антропогенного впливу?
4. Створивши зоопарки, людина має можливість ознайомитися з тваринами світу різних куточків Землі. Це розширює її світогляд. Що тут поганого?
5. Яке враження залишає зоопарк у серцях маленьких відвідувачів?
6. Сьогодні мода диктує попит на хутряні вироби. Як з цим борються захисники тварин?
7. 18 природних заповідників

— це гордість України чи тягар для її економіки?

Нестандартна форма проведення заняття у 8 класі сприяє формуванню в учнів широкого словникового запасу, правильності мовлення, точної передачі ідеї, логічної побудови думки.

Додаток

Правила культури ведення полеміки.

- Правило 1. Прийшов — не мовчи.
- Правило 2. Говориш — думай.
- Правило 3. Не згоден — сперечайся.
- Правило 4. Сперечайся цивілізовано.
- Правило 5. Критикуєш — пропонуй.
- Правило 6. Пропонуєш — дій.
- Правило 7. Говорить по черзі.
- Правило 8. Дотримуйся теми.
- Правило 9. Обговорюй ідеї, а не особистість того, хто їх висловлює.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Арцишевський Р. А. Світ і людина: Підруч. для 8–9 класів. — К.: «Артек», 1996. — С. 362.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Укл. В. Т. Бусел. — К., Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007. — С. 278, 299–300.
3. Групова діяльність школярів на нестандартних заняттях з фізичної географії // Географія та основи економіки в школі — 2005. — № 5 — С. 37–39.
4. Навчальні програми для 12-річної школи. Географія. / <http://www.mon.gov.ua/education/average/new-yr/611/geo.doc>
5. Організація групової навчальної діяльності школярів на уроках географії // Рідна школа. — 2004. — № 5. — С. 35–37.
6. Пометун О. І. Інтерактивні методики та система навчання. — К.: Шк. світ, 2007. — С. 92–101.
7. Світ сучасної людини / За ред. В. М. Позднякова. — К.: «Marictr-S», 1996. — С. 112–115.
8. Булава Л. М. Фізична географія України, 8 клас. — Харків: «Ранок», 2008. — С. 204–212.